

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ЗЕМЛЕУСТРОЮ

Кваліфікаційна робота

рівня вищої освіти «Бакалавр»

на тему: «ОРГАНІЗАЦІЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ
ЗЕМЕЛЬ»

Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

Виконав: студент групи ЗВ – 42

Гричанюк Ю. М.

Керівник: к. е. н., доцент

Ступень О. І.

ДУБЛЯНИ- 2023

УДК 332.3

Організація раціонального використання земель. Гричанюк Ю. М. Кваліфікаційна робота. Кафедра землеустрою. Львів, Львівський національний університет природокористування, 2023 р.

43 с. текстової частини, 8 таблиць, 2 рисунки, 24 використаних джерела.

У кваліфікаційній роботі розглянуто теоретико-методичні основи раціонального використання земель.

Проаналізовані просторові умови та структуру земельних угідь Літинського старостинського округу Меденицької територіальної громади Дрогобицького району Львівської області. Старостинський округ розташований в північно-східній частині Дрогобицького району загальною площею 2230,4 га, На території округу розміщується два населених пункти: с. Літиня та с. Городківка.

Проведено оцінку угідь за рівнем антропогенного навантаження, розраховано коефіцієнт екологічної стабільності території та розроблено пропозиції щодо перспективного використання земель.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ.....	8
РОЗДІЛ 2 ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТА	13
2.1. Загальні відомості.....	13
2.2. Природні умови.....	14
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ І ОЦІНКА ІНФОРМАТИВНОЇ БАЗИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ.....	17
РОЗДІЛ 4 ОРГАНІЗАЦІЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ.....	24
4.1. Основні аспекти раціонального використання земель.....	24
4.2. Оптимізація антропогенного навантаження на території старостинського округу.....	27
РОЗДІЛ 5 ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	33
РОЗДІЛ 6 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ	37
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41

ВСТУП

Використання земельних ресурсів варто розглядати в напрямку багатоцільового використання, котре визначається правовими нормами цільового призначення земель. Брак ефективно діючої земельно-кадастрової системи значно утруднює державний контроль за використанням та охороною земель, відсутні умови для стимулювання ґрунтоохоронних заходів земель сільськогосподарського призначення. В умовах діяльності нових форм господарювання у земельній галузі відбувається вагоме погіршення екологічного стану земель, а отже виникає потреба не тільки в теоретичному та методичному забезпеченні заходів щодо раціонального використання земель, а також і ефективного практичного впровадження у виробництво.

Україна входить до десятки країн-експортерів сільськогосподарської продукції до Європейського Союзу. Сільське господарство становить 13% ВВП України, проте попри наявність чорноземів та сприятливих кліматичних умов в нашій країні спостерігається низька продуктивність: на 1 га вирощується менше сільськогосподарських культур, ніж у європейських країнах. Земля є найважливішим ресурсом для виробництва сільськогосподарської продукції. Тому проблема раціонального використання земель сільськогосподарського призначення є актуальною та вимагає подальшого дослідження.

Дослідження раціонального використання земельних ресурсів представлено у працях таких вітчизняних вчених, як Р. Беспалька, С. Хрищука, О. Фурдичко, О. Гуторова, І. Шарка, А. Третяка, Є. Лазеби, М. Ступеня, Н. Стойко, М. Хвесика, В. Голяна, С. Шерстюка, О. Крамарьова, В. Другак, В. Будзяка, О. Чепця, Л. Дідковської та низки інших вчених.

Методологічною основою оптимізації взаємодії людини із землею як природним ресурсом є теорія економічного зростання з отриманням оптимально імовірного приросту виробництва за умови мінімального або

нульового збитку довкіллю, як прояву оптимального регулювання еколого-економічних стосунків.

Здійснення екологічної політики вимагає дійового функціонування законодавчої системи у галузі охорони навколишнього середовища, направленою на досягнення загальнодержавних пріоритетів. Визначальними вимогами до такого законодавства є наближення до директив ЄС, забезпечення виконання багатосторонніх екологічних угод.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз сучасного стану використання земель, та пошуку напрямів, які забезпечують охорону, збереження та відтворення родючості ґрунтів.

Об'єктом кваліфікаційної роботи виступає старостинський округ сіл Літиня та Городківка Меденицької територіальної громади Дрогобицького району Львівської області.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

В умовах екстенсивних методів господарювання досягнення максимального ефекту в реалізації мети землекористування означає лише економічний ефект, який є неправомірним, оскільки землекористувачі мають інші цілі, до прикладу, оздоровчі, рекреаційні та естетичні, які не враховуються. Граничний ефект у правовому аспекті не визначений, а є оціночною категорією, розуміння якої залежить від коментатора, його знань, досвіду та умінь. Потрібно розробити нову систему еталонів і методик визначення раціонального використання земельних ресурсів, яка б відповідала економічним, екологічним і соціальним вимогам господарювання. Дослідження правових документів з питань розвитку земельних відносин продемонструвало, що акти про відведення земельних ділянок містять низку неузгодженостей, а саме: діючий Земельний кодекс України [4] ст. 91, 96 та Закон України «Про оренду землі» [10] ст. 22 поміж обов'язків власників, землекористувачів та орендарів земельних ділянок не встановлено обов'язок їх раціонального використання, вказуючи тільки потребу їх цільового використання, що є негативним, оскільки поняття раціонального землекористування є обширнішим від цільового. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» у статті 12, на відміну від зазначених вище законодавчих актів, одним із обов'язків громадян визначено раціональне, а не цільове використання природних ресурсів.

Відсутність у вітчизняному природоохоронному та земельному законодавстві чіткого та досконалого визначення та методики розрахунку раціонального використання та оцінки земель потребує подальшого опрацювання наукових розробок цієї важливої проблеми. Існуючі концепції раціонального землекористування були розроблені ще в радянський період і пізніше, як і багато інших інститутів земельного права, такі як право

постійного користування земельною ділянкою та право державної власності на землю, набули нового значення.

Основним завданням у вирішенні питання правильного та раціонального використання земель сільськогосподарського призначення є підняття їх родючості та якості, корисних якостей, що потрібно для задоволення духовних та матеріальних потреб людини і суспільства [1]. Врахувавши останні дослідження проблем землекористування, власності та господарювання, раціональне використання земель доцільно визначити як встановлення такого правового режиму окремих категорій земель, який би відповідав їхньому головному господарському призначенню та забезпечував би науково обґрунтоване використання цих земель [1]. Раціональне використання земель також визначається як досягнення найбільшого ефекту при реалізації мети землекористування з врахуванням корисної взаємодії землі з іншими природними чинниками та збереження землі в процесі використання як особливої складової будь-якої діяльності.

Пріоритетним використанням терміна «раціональне землекористування» в умовах глобалізації в трактуванні автора є його дефініція як цільового використання сільськогосподарських земель, за якого досягається баланс (найбільш оптимальне, пропорційне та гармонійне порівняння) між ефективністю використання земельних ресурсів та екологічними вимогами [2]. Ефективне землекористування – це збалансоване, науково обґрунтоване, планомірне з урахуванням довгострокових інтересів суспільства таке використання землі, при якому максимальна вигода одержується при мінімальних витратах.

Аналіз стану використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств складається з логічних стадій: визначення складу та структури сільськогосподарських угідь; визначення складу і структури посівних площ [9]. Ці показники суттєво впливають на результати господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

Важливо визначити рівень інтенсивності землекористування, який розраховують, як: ступінь господарського використання земель, який розраховують шляхом ділення площі сільськогосподарських угідь на площу господарства; показник рівня розораності, який визначається як частина від ділення площі ріллі на загальну площу сільськогосподарських угідь підприємства; питома вага інтенсивних культур. Показники економічної ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств поділяються на натуральні та вартісні та ґрунтуються на розрахунках, пов'язаних із площами сільськогосподарських угідь або ріллі.

Головною ознакою ефективності використання посівних площ є врожайність. Проте в більшості господарств України високі врожаї сільськогосподарських культур отримують переважно за сприятливих природно-кліматичних умов без відповідної науково обґрунтованої системи їх вирощування і скорочення внесення добрив, що демонструє вагоме виснаження запасів поживних речовин, доступних для форм рослин у ґрунті.

Ступінь інтенсивності використання земельних ресурсів визначається такими показниками: ступенем господарського використання землі, який визначається як відношення площі сільськогосподарських угідь до площі господарства; ступінь розораності, який обчислюється як відношення площі ріллі та багаторічних насаджень до площі сільськогосподарських угідь; ступінь меліорації земель як відношення площі меліорованих земель до площі сільськогосподарських угідь; питома вага інтенсивних культур у посівній площі підприємства; коефіцієнт повторного використання землі, який визначається як відношення посівної площі та площі повторних посівів до посівної площі господарства.

В умовах глобальних трансформацій за рахунок раціональних перетворень земельних ділянок та вдосконалення їх структури, збільшення частки ріллі, багаторічних насаджень та меліорованих земель у загальній площі сільськогосподарських угідь, збільшення коефіцієнта повторного використання земель, зростуть можливості підприємства щодо збільшення

обсягів виробництва. З огляду на викладене, необхідно не виходити за межі кожного з перелічених показників, адже це може викликати погіршення використання земель та втрати її родючості. До прикладу, надмірна розораність сільськогосподарських угідь у багатьох господарствах зумовила інтенсивний розвиток водної та вітрової ерозії зі всіма відповідними негативними результатами.

На основі системи натуральних і вартісних показників характеризують економічну ефективність використання землі. До натуральних показників належать: виробництво окремих видів продукції тваринництва на 100 га відповідних угідь; урожайність сільськогосподарських культур. Вартісні показники включають: виробництво товарної продукції в діючих цінах реалізації, валової продукції в порівнянних цінах, чистої продукції і прибутку з гектара сільськогосподарських угідь.

Варто зауважити, що натуральні показники визначають продуктивність тільки певної частини сільськогосподарських угідь, а вартісні показники усієї їхньої площі. Дані показники варто розраховувати як на гектар фізичної площі, так і з врахуванням грошової оцінки сільськогосподарських угідь, що відображає їх економічну родючість. Для натуральних показників можна говорити про фактично досягнутий рівень використання землі без урахування її якості, а для вартісних – про об'єктивну оцінку результатів господарювання.

Як інші додаткові показники при порівнянні рівня використання земель використовують: питому вагу сільськогосподарських угідь у загальній площі; питому вагу ріллі у складі сільськогосподарських угідь; питому вагу посівів у площі ріллі. Збільшення питомої ваги сільськогосподарських угідь, орних земель і посівів у загальній площі має вагоме значення в землекористуванні і свідчить про прогрес сільського господарства.

Багато вітчизняних вчених дотримується позиції несумісності сучасних методів господарювання з концепцією охорони та покращення якості земельних ресурсів. Заразом декларації про раціональне використання та охорону землі залишаються поширеним гаслом, адже землевласники та

землекористувачі усіляко опираються виконанню «екологічних» законів у процесі землекористування, спираючись на значні витрати виробництва, що підриває їх конкурентоспроможність. Споживче ставлення до земельних ресурсів формувало лише один орієнтир економічної діяльності – «дохід» [1]. Отже, надлишкове захоплення матеріальними цінностями утворило споживацьку філософію землекористування, що стала основою усіх її економічних, екологічних та соціальних бід. Тому виникає потреба у переході до науково обґрунтованого менеджменту для одержання постійних прибутків у довгостроковій перспективі.

Глибокі перетворення відносин економічної структури суспільства – відносин власності на землю можуть бути передумовою формування системи раціонального землекористування, оскільки система раціонального використання земельних ресурсів у сільському господарстві формується з сукупності факторів різної природи, дія яких взаємозумовлена.

Рівень інтенсивності використання сільськогосподарських угідь залежить від таких даних, як: ступінь господарського використання, частка екологічної продукції, частка інтенсивних посівів, частка використання екотехнологій, ступінь розораності, коефіцієнт повторного використання.

Провівши аналіз результатів наукових досліджень, можемо зробити висновок, що впровадження правила максимального еколого-соціально-економічного ефекту є базою забезпечення раціонального землекористування. Проте реалізувати дану оптимізацію дуже складно. Люди навчилися створювати природні та антропогенні екосистеми: створювати водосховища та болота (і осушувати їх), висаджувати ліси, залужувати території тощо. Тобто незайманих природних екосистем залишилося дуже мало та оптимізувати поєднання територій в умовах глобалізації необхідно буде знову створювати природні та антропогенні екосистеми. В першу чергу це стосується України, де землі природно-заповідного фонду становлять тільки 0,3% [12].

РОЗДІЛ 2 ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТА

2.1. Загальні відомості

Для прийняття правильного управлінського рішення необхідно мати повну інформацію про об'єкт господарювання, а саме кліматичні умови, характеристики рельєфу, ґрунтового покриву, рослинності тощо.

Усі природні фактори тісно взаємопов'язані і повною мірою впливають як на процеси ґрунтоутворення, так і на культуру землеробства.

Об'єктом кваліфікаційної роботи виступає старостинський округ сіл Літиня та Городківка Меденицької територіальної громади Дрогобицького району Львівської області.

Старостинський округ розташований в північно-східній частині Дрогобицького району із загальною кількістю населення 837 чоловік. На території округу розміщується два населених пункти: с. Літиня та с. Городківка.

Адміністративний центр знаходиться в смт. Меденичі, яке розташоване на віддалі 21 км від районного центру м. Дрогобич і 56 км від обласного центру м. Львів. Селище електрифіковане, радіофіковане, газифіковане, прокладена телефонна мережа. Теплопостачання, централізоване водопостачання та каналізація відсутні.

Транспортні зв'язки між районним та обласним центрами здійснюються по шосейних дорогах районного значення Ріпчиці-Літиня-Грушів, Вороблевичі-Літиня-Городківка та внутрігосподарських дорогах з чорним щибенистим покриттям.

2.2. Природні умови

За природним районуванням територія старостинського округу відноситься до Карпатської зони Дрогобицького природно-сільськогосподарського району.

Клімат. Клімат характеризується високою вологістю, м'якою зимою з частими відлигами і помірно теплим літом.

За даними багаторічних спостережень Дрогобицької метеорологічної станції середньорічна температура повітря становить 7,5°C. Сума плюсових температур за вегетаційний період 2400-2500.

Кількість опадів за період із середньодобовою температурою вище 10°C становить 450-540 мм.

Середня тривалість безморозного періоду складає 165 днів, мінімальна та максимальна 123 і 244 дні відповідно. Заморозки в незимові місяці бувають у березні, квітні, травні, вересні, жовтні та листопаді. Протягом 25-річного періоду щороку в березні та листопаді були морози. Глибина промерзання ґрунту з листопада по березень коливається від 2 до 75 см. Клімат характеризується високою вологістю повітря. Кліматичні умови на території старостинського округу сприятливі для ведення сільського господарства.

Рельєф. Рельєф територія старостинського округу характеризується слабохвилястою рівниною з ухілами переважно до 3°.

Ґрунти. Інтенсивне, та не завжди раціональне, використання землі в сільськогосподарському виробництві суттєво змінило перебіг природних процесів ґрунтоутворення, що відбилося на фізико-хімічних властивостях ґрунтів.

Найпоширенішими ґрунтами на території старостинського округу є лучні опідзолені глеюваті середньосуглинкові. Експлікація агровиробничих груп ґрунтів подана в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1- Експлікація агровиробничих груп ґрунтів

Шифр агрогрупи	Назва ґрунту	Площа	
		га	%
9в	Дерново-середньо підзолисті глеюваті супіщані	52,6	2,4
9г	Дерново-середньо підзолисті глеюваті легкосуглинкові	187,3	8,4
14в	Дерново-сильно підзолисті глейові супіщані	33,7	1,5
14д	Дерново-сильно підзолисті глейові середньо суглинкові	157,1	7,0
18г	Дерново-підзолисті та підзолисто-дернові поверхнево оглеєні легкосуглинкові	67,1	3,0
24г	Дерново-середньо підзолисті та підзолисто-дернові слабо поверхнево оглеєні слабо змиті легкосуглинкові	15,1	0,7
133д	Лучно-опідзолені глеюваті середньо опідзолені	428,8	19,2
142	Лучно-болотні осушені	73,5	3,3
151	Торфовища низинні середньо глибокі і глибокі осокові слабо розкладені осушені	307,7	13,8
175є	Слабо-дернові глейові важко суглинкові середньо глинисті	123,3	5,5
176в	Середньо-дернові опідзолені глеюваті супіщані	36,8	1,7
178г	Дернові глибокі глибоко дернові лучні глейові та їх опідзолені і шаруваті відміни легкосуглинкові	128,2	5,7
178д	Дернові глибокі глибоко дернові лучні глейові та їх опідзолені і шаруваті відміни середньо суглинкові	195,4	8,8
210г	Лучні опідзолені намиті легкосуглинкові	34,2	1,5
<i>Обстежено</i>		1840,8	82,5
<i>Необстежено</i>		389,6	17,5
ВСЬОГО		2230,4	100

Рослинність. Серед чинників ґрунтоутворення важливу роль відіграє рослинність. Це джерело органічної частини ґрунту. Рослинний покрив виступає фактором розподілу атмосферних опадів, поверхневого і підземного

стоку. Він сформувався в результаті впливу природних умов і господарської діяльності людини. Сучасний рослинний покрив сформувався в післяльодовикову еру (голоцен). Пізніше він був докорінно змінений господарською діяльністю людей та позбувся свого первинного видового складу. Збереглася природна рослинність у вигляді лісу, луків та боліт.

У рослинному покриві переважає осоково-злаково-строката рослинність: осока дрібна та середня, злаки великі та дрібні (осока біла, осока лучна, гребінник звичайний, лисохвіст лучний, пушинка вузьколиста) та різнотрав'я.

У польовій рослинності чітко виділяються культурні рослини та бур'яни. Культурні рослини поділяють на зернові, зернобобові, технічні, овочеві, кормові та городні культури. Серед них основні площі займають пшениця, жито, кукурудза, ячмінь, цукрові та кормові бур'яки, картопля, капуста, цибуля, томати, огірки, морква, груші, яблуні, сливи, вишні. На ріллі зустрічаються як однорічні, так і багаторічні бур'яни. З однорічних рослин можна зустріти лободу білу, розторопшу, осот дикий, а з багаторічних — волошку синю, пирій, осот рожевий, берізку польову.

Основними лісоутворюючими породами є дуб звичайний та сосна звичайна, до яких домішуються клен широколистий, граб звичайний, ясен звичайний, береза бородавчаста, ялина біла, тополя біла та тремтяча (осика), вільха чорна та сіра, модрина європейська, тощо

РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ І ОЦІНКА ІНФОРМАТИВНОЇ БАЗИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Сучасний стан сільськогосподарського землекористування в Україні характеризується кількома ключовими питаннями. Відтак, в Україні для господарського використання використовується понад 93% території. Рівень розораності вкрай високий і з кожним роком зростає і становить понад 55%, тоді як у розвинених країнах Європи не перевищує 36% [20]. Порушено екологічно дозволене відношення ріллі, лісових насаджень, природних кормових угідь, що негативно позначається на стабільності агроландшафту. Інтенсивне сільськогосподарське землекористування призводить до зниження родючості ґрунтів внаслідок їх переущільнення, втрати аераційної здатності, структури, водопроникності з усіма екологічними наслідками [10].

Наступна проблема – порушення сівозміни. Так, в окремих регіонах соняшник займає понад 35% ріллі [10].

Визнаємо часті випадки недодержання агротехнічних вимог щодо вирощування не лише соняшнику, а й ріпаку як монокультури, кукурудзи на зерно, сої із поверненням на попереднє місце раніше встановлених термінів.

Це веде до зниження якості ґрунтового покриву.

Сьогоднішнє землекористування виділяється ще однією особливістю. В Україні швидкими темпами здійснюється концентрація сільськогосподарських угідь у користуванні найбільших товаровиробників, площа землекористування яких перевищувала 10 тис. га. Вагома частка даних підприємств входить до агрохолдингів.

Найбільшими агрохолдингами в Україні є: «Агропросперіс», «Кернел», «УкрЛендФармінг Груп» та інші. Земельний банк цих агрохолдингів переважає 500 тис. га. Середня продуктивність агрохолдингів у 3 рази вища, ніж у малих підприємців. Водночас середні та дрібні фермери забезпечують роботу більшості сільських жителів, зайнятих у сільському господарстві.

Нераціональне використання земельних ресурсів на великих площах призводить до наступних негативних наслідків для сільськогосподарського виробництва:

- послаблення конкуренції в аграрному секторі;
- порушення сівозміни.

Агрохолдинги зорієнтовані на виробництво експортоорієнтованих культур з високою рентабельністю, зокрема соняшнику та кукурудзи, які найбільше виснажують родючість ґрунту.

Отже потрібно враховувати загальносвітові тенденції розвитку земельних відносин, які свідчать про те, що при формуванні розміру земельної ділянки підприємство має керуватися правилом економічної раціональності та обирати такий напрямок розвитку, що дасть змогу одержати максимальний прибуток при мінімальних витратах без порушення технології та науково обґрунтованих норм виробництва. Знаряддями, які допомагатимуть формуванню найкращих розмірів та ефективному використанню ресурсного потенціалу, можна вважати: впровадження системи планування та кошторису виробничих процесів; чергування культур; використання GPS-картографування земель із зазначенням історії якості землі, технології обробітку та посівів [5].

Окремим питанням раціонального використання землі є рух прав власності на земельні паї. Ринок землі в Україні запрацював з 1 липня 2021 року. Питання скасування мораторію є досить спірним. Скасування мораторію може спричинити такі негативні наслідки: виникнення факту «спекуляції» земельними ресурсами; неконтрольована урбанізація земель сільськогосподарського призначення; концентрація значних земельних площ у власності фінансових установ; непідготовленість людей до самоуправління та самоврядування тощо.

В той же час наявність мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення не підтримується багатьма науковцями, адже він має низку негативних наслідків: селяни старшого віку та їх

спадкоємці не можуть реалізувати своє право власності на землю; блокується оптимізація землеволодіння та землекористування внаслідок паювання земель сільськогосподарського призначення, стимулюються негативні явища землекористування - смуги, вкраплення, малоземелля, відстань тощо; знижується кредитоспроможність сільськогосподарських товаровиробників через неможливість іпотечного кредитування; стримується створення великих конкурентоспроможних сільськогосподарських підприємств [7].

Тому нинішній стан землекористування сільськогосподарських територій є критичним. Основна мета виробників – збільшити обсяги виробництва за рахунок збільшення розораності. Екстенсивний розвиток сільського господарства, неврегульованість державних норм, порушення сівозмін все це призводить до погіршення еколого-економічного стану земель.

Ключовими напрямками раціонального використання земель мають бути: удосконалення засад впровадження еколого-ландшафтного землеустрою; розробка і реалізація загальнодержавних і регіональних програм охорони земель і відтворення родючості ґрунтів; ефективне використання земель за рахунок впровадження науково обґрунтованої сівозмін; удосконалення законодавчої бази охорони земель сільськогосподарського призначення.

Старостинський округ сіл Літиня та Городкевичі розташований в північно-східній частині Дрогобицького району. Адміністративний центр знаходиться в смт. Меденичі, яке розташоване на віддалі 21 км від районного центру м. Дрогобич і 56 км від обласного центру м. Львів.

Літинська старостинський округ межує на сході з Летнянським, на південному сході з Ріпчицьким, на півдні з Вороблевським, на південному заході з Ролівським, на заході та півночі з Грушівським старостинськими округами Меденицької територіальної громади Дрогобицького району та на північному сході з Монастирецьким старостинським округом Комарнівської територіальної громади Львівського району Львівської області. Границі між

цими старостинськими округами обстежені і узгоджені з представниками цих округів і показані на планово-картографічному матеріалі.

Загальна площа Літинського старостинського округу становить 2230,4 га.

Відповідно до даних відділу Держгеокадастру у Дрогобицькому районі наведено структуру земельних угідь старостинського округу (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 - Структура земельних угідь старостинського округу

Назва угідь	Площа	
	га	%
Сільськогосподарські землі	2075,5	93,0
Ліси та інші лісовкриті площі	7,1	0,3
Забудовані землі	59,2	2,7
Відкриті землі без рослинного покриву	0,8	0,1
Води	87,8	3,9
ВСЬОГО	2230,4	100

Як видно з даних таблиці найбільшу площу з усіх угідь (93,0%) займають сільськогосподарські землі.

Розподіл земельних угідь в межах населеного пункту можна розглянути на рис. 3.1.

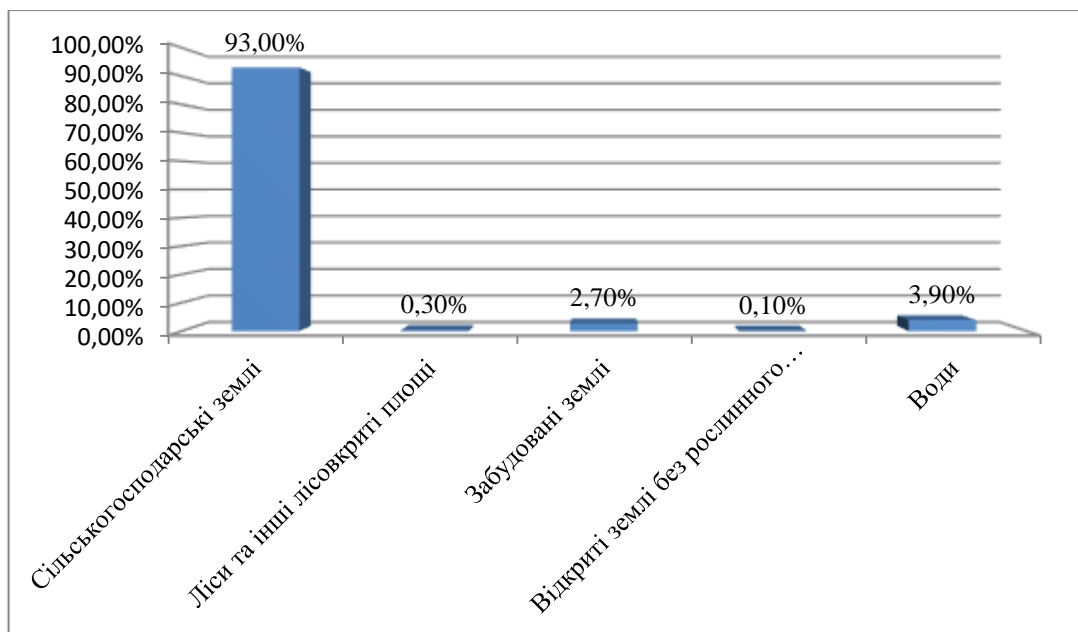

Рисунок 3.1 - Структура земельних угідь

Як видно з таблиці 3.1 та рисунку 3.1 вагому частку з усіх угідь займають сільськогосподарські землі.

Структуру сільськогосподарських угідь в межах старостинського округу можна побачити в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 - Експлікація сільськогосподарських угідь старостинського округу

Назва угідь	Площа	
	га	%
Рілля	934,4	46,1
Багаторічні насадження	17,0	0,9
Пасовища	496,4	24,5
Сінокоси	577,7	28,5
Всього	2025,5	100

Одним із найважливіших чинників, що розкривають наявність земель, придатних для ведення сільського господарства, є забезпеченість земельними ресурсами. Протягом 35 років у зв'язку зі збільшенням чисельності населення та зменшенням площі землі земельна забезпеченість зменшувалася.

Таблиця 3.3 - Аналіз забезпечення населення землями в межах старостинського округу

Старостинський округ	Площа, га	Площа сільськогосподарських угідь, га	З них рілля, га	Населення, чол.	Припадає на 1 чол.	
					Сільськогосподарських угідь, га	Рілля, га
Літинський	2230,4	2025,5	934,4	837	2,42	1,12

Наведені дані показують оптимальну землезабезпеченість населення в межах старостинського округу.

При характеристиці землекористування в структурі сільськогосподарського виробництва використовуються показники сільськогосподарської освоєності, розораності сільськогосподарських угідь, лісистості території, які також визначають порушення екологічно збалансованого стану територій.

Сільськогосподарська освоєність території вказує на розмір території, зайнятої сільськогосподарським виробництвом, і визначається за формулою (3.1):

$$O_T = P_{c/T} / P_3 \times 100 \%, \quad (3.1)$$

де $P_{c/T}$ – площа сільськогосподарських угідь, га;

P_3 – загальна площа старостинського округу, га.

$$O_T = 2025,5 / 2230,4 \times 100 \% = 90,8 \%$$

Розораність території визначається за формулою (3.2):

$$P_T = P_p / P_3 \times 100 \%, \quad (3.2)$$

де P_p – площа ріллі, га.

$$P_T = 934,4 / 2230,4 \times 100 \% = 41,9 \%$$

Лісистість території вказує на розмір території, яка покрита лісовими насадженнями і визначається за формулою (3.3):

$$L_T = P_{лн} / P_3 \times 100 \%, \quad (3.3)$$

де $P_{лн}$ – площа лісонасаджень, га.

$$L_T = 7,1 / 2230,4 \times 100 \% = 0,3 \%$$

Тому в старостинському окрузі показники сільськогосподарського освоєння та розораності значно перевищують екологічно допустиму норму, що потребує прийняття адекватних управлінських рішень щодо забезпечення оптимального співвідношення сільськогосподарської освоєності, лісистості та рівня розораності території та на водночас екологічна стабільність територій.

Поділ земель за формами власності здійснено відповідно до чинного земельного законодавства та з урахуванням фактичного стану використання цих земель (таблиця 3.4)

Таблиця 3.4 - Експлікація земель за формами власності

Форма власності	Всього земель, га	у тому числі сільськогосподарських угідь	
		разом	з них рілля
державна	656,5	491,3	135,5
комунальна	47,0	14,3	-
приватна	1526,9	1519,9	798,9
ВСЬОГО	2230,4	2025,5	851,8

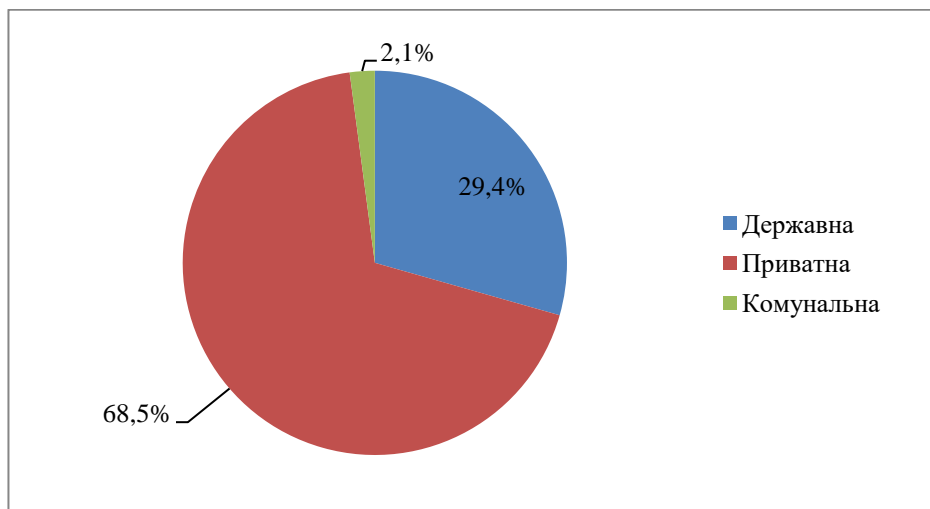

Рисунок 3.2 - Структура земель за формами власності

Як видно з діаграми, більше половини земель Літинського старостинського округу (68,5%) перебувають у приватній власності. У державній власності перебуває 29,4% землі, у комунальній – лише 2,1 га.

Різноманітність форм власності на землю є об'єктивною потребою, що зумовлена розвитком економічних відносин, що мають ринковий характер.

РОЗДІЛ 4 ОРГАНІЗАЦІЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

4.1. Основні аспекти раціонального використання земель

Користування земельними ресурсами слід розглядати в контексті багатоцільового використання, яке визначається законодавчими нормами цільового призначення земель. Брак ефективної земельно-кадастрової системи значно утруднює державний контроль за використанням та охороною земель, немає умов для стимулювання ґрунтоохоронних заходів на сільськогосподарських землях. В умовах роботи нових форм господарювання в сільськогосподарській галузі виникає велике погіршення екологічного стану земель, а отже виникає потреба не тільки в теоретичному та методичному забезпеченні заходів щодо раціонального використання земель, а також для їх ефективного практичного впровадження у виробництво.

Методологічною основою оптимізації взаємодії людини із землею як природним ресурсом є концепція економічного зростання з отриманням оптимально можливого приросту виробництва за умови мінімального або нульового збитку довкіллю, як вияву оптимального регулювання екологічних та економічних відносин [18].

Здійснення екологічної політики вимагає результативного функціонування законодавчої системи у галузі охорони навколишнього природного середовища, спрямованої на звершення загальнодержавних пріоритетів. Ключовими вимогами до такого законодавства є апроксимація з відповідними директивами ЄС, забезпечення виконання різносторонніх екологічних угод [15].

Землі сільськогосподарського призначення – це землі, що використовуються для виробництва сільськогосподарської продукції, обслуговування сільського господарства; землі сільськогосподарського призначення на землях інших категорій; землі, що перебувають у стадії

меліоративного будівництва, відновлення родючості; а також землі тимчасової консервації та інші. Землі сільськогосподарського призначення - землі, які систематично використовуються для одержання сільськогосподарської продукції.

Згідно з 25 статтею Закону України «Про охорону земель» [10] документація із землеустрою у сфері охорони земель – це схеми землеустрою та техніко-економічні обґрунтування використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць та робочі проекти землеустрою. Склад документації із землеустрою у сфері охорони земель та порядок її погодження та затвердження встановлюються Земельним кодексом України [4] та Законом України "Про землеустрій" [3].

Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру завдяки роботі органів земельних ресурсів має забезпечити раціональне використання та охорону земель, створення сприятливого екологічного середовища та покращення природних ландшафтів. Разом з цим, можна відзначати, що такі роботи на сьогоднішній день вищевказаними органами майже не виконуються. Загальна площа земель, що вимагають охорони, в Україні складає 1,2 млн га, з них деградованих – 645 тис. га, малопродуктивних – 436,3 тис. га, техногенно забруднених – 12,9 тис. га. Для проведення заходів з охорони земель потрібно спорудити приблизно 540 протиерозійних гідротехнічних споруд, зокрема 129 водоскидних споруд, 179 протиерозійних ставків, 200 споруд терасування схилів. Окрім цього, потрібно забезпечити захист сільськогосподарського земель від ерозії та інших негативних природних процесів загальною площею 1,8 тис. га, та протяжністю 36,9 тис. км. Дуже повільно здійснюється фінансування та проведення робіт з охорони земель як за рахунок державного, так і за рахунок місцевих бюджетів [10].

В умовах кризового становища сьогоднішнього сільськогосподарського виробництва, коли досить різко скоротилося поголів'я худоби та зменшилось виробництво та внесення органічних добрив, постає проблема пошуку шляхів

поповнення органічної частини ґрунту використовуючи альтернативні органічні добрива. Отже вагомого значення набувають такі види органічних добрив, як нетоварна частина врожаю, зелена маса посівів сидератів. Систематичне використання соломи знижує щільність ґрунту та підвищує його біологічну активність [8].

Головним джерелом енергії для процесів трансформації мінеральних сполук у ґрунті є гумус, який активізує біохімічні та фізіологічні процеси, підвищує обмін речовин і загальний енергетичний рівень процесів в рослинному організмі, допомагає підвищенню надходження в нього поживних речовин, що в наслідку супроводжується підвищенням урожайності сільськогосподарських культур.

Результати антропогенного втручання людини в природу дуже швидко дають про себе знати, особливо за відсутності природоохоронних та ґрунтозахисних заходів у господарській діяльності [9].

Основну небезпеку становить зниження загального рівня культури землеробства через фінансові та матеріально-технічні проблеми, просте небажання працювати на перспективу, через слабку державну підтримку сільгоспвиробників, неідеальну земельну реформу без урахування специфіки економіки, соціально-екологічних умов та без відповідного землевпорядного обґрунтування [14].

Загалом охорона земель – це не лише здійснення різноманітних заходів, а їх комплекс, який буде ефективним лише за при використанні програмного підходу. Даний підхід є ключовим елементом державної політики, яка за допомогою цільових програм впливає на виробничі, екологічні, економічні та соціальні процеси. У сфері охорони земель таким інструментом є програми відтворення родючості ґрунтів та використання та охорони земель [8]. При інтенсивному прояві процесів водної ерозії та дефляції агротехнічні заходи необхідно доповнювати лісогосподарськими, меліоративними та гідротехнічними. Тільки комплексний підхід до вирішення питань охорони ґрунтового покриву дасть змогу створити умови для підвищення родючості

ґрунтів, формування стійких високопродуктивних агроєкосистем та забезпечити зменшення ерозійних процесів до екологічно допустимих меж.

4.2. Оптимізація антропогенного навантаження на території старостинського округу

Раціональне використання земельних ресурсів є одним із головних чинників екологічної безпеки та економічного розвитку країни. У цьому контексті встановлення оптимального співвідношення земель в екологічному, економічному та соціальному аспектах є основоположним заходом у формуванні сприятливого середовища як основи сталого розвитку економіки та збереження властивостей природних ландшафтів.

Антропогенне навантаження, яке виникає при використанні земель, в основному тісно пов'язане з обраним напрямком їх цільового використання, а саме з віднесенням земель до тієї чи іншої території. Відтак, до прикладу, незалежно від природних властивостей землі, вагомий економічний ефект зазвичай дають забудовані землі, а найбільш екологічно значущу роль відіграють ліси. При цьому економічна ефективність та екологічна безпека використання земель, що виступають як засіб виробництва, нерозривно пов'язані з природною придатністю цих земель для вирощування сільськогосподарських культур, що в основному визначається родючістю ґрунту. Справді, при виборі напряму цільового використання земель, з одного боку, варто враховувати загальну потребу в землях природоохоронного, сільськогосподарського та іншого призначення, а з іншого, слід поділяти продуктивні землі за їх ознаками. придатність для використання у складі певних земель.

Основним завданням сьогоденної державної земельної політики є перехід до моделі сталого розвитку землекористування, яка передбачає забезпечення еколого-економічної та соціальної збалансованості сільськогосподарського землекористування.

Даний підхід дає змогу як наслідок, звести проблему пошуку найбільш екологічно та економічно раціонального варіанту землекористування до комплексного визначення екологічно та економічно придатних для певних можливих напрямків їх використання площ земель, або, враховуючи сталість загальної площі земельного ресурсу в просторі, встановити певну оптимізовану структуру земельних ділянок території.

Основними якісними показниками, які демонструють екологічну збалансованість територій, їх стійкість і ступінь перетворення під впливом господарської діяльності, є коефіцієнти антропогенного навантаження та екологічної стабільності.

Коефіцієнт антропогенного навантаження $K_{a.n}$ характеризує, наскільки великий вплив має діяльність людини на стан довкілля, у тому числі й на земельні ресурси.

Його обчислюють за формулою (4.1):

$$K_{a.n.} = \frac{\sum P \times B}{\sum P} \quad (4.1),$$

де P – площа земель з відповідним рівнем антропогенного навантаження, га;

B – бал відповідної площі з певним рівнем антропогенного навантаження.

За А. Третьяком, землі промисловості, транспорту, населених пунктів мають 5 балів; орні землі, багаторічні насадження – 4; природні кормові угіддя, залужені балки – 3; лісосмуги, чагарники, ліси, болота, землі під водою – 2; заповідники – 1 бал. Якщо значення $K_{a.n}$ менше 3,0, це відповідає відносно низькому антропогенному навантаженню на територію, 3,1–3,5 – помірному, понад 3,5 – високому навантаженню [18].

Оцінка впливу складу земель на екологічну стабільність території, стабільність якої залежить від сільськогосподарської освоєності земель,

розораності та інтенсивності використання земель, проведення меліоративних і культурно-інженерних робіт, демонструє коефіцієнт екологічної стійкості.

За розрахунками І. Риторські та Е. Гойке, коефіцієнт екологічної стабільності окремих угідь становить:

- забудована територія і дороги – 0,00;
- рілля – 0,14;
- лісосмуги – 0,38;
- фруктові сади, чагарники – 0,43;
- городи – 0,50;
- сіножаті – 0,62;
- пасовища – 0,68;
- ставки і болота природного походження – 0,79;
- ліси природного походження – 1,00 [6].

Коефіцієнт екологічної стабільності на території старостинського округу розраховують за формулою 4.2:

$$K_{\text{ек.ст.}} = \frac{\sum K_i \times P_i}{\sum P} \quad (4.2)$$

В кваліфікаційній роботі проведено розрахунок коефіцієнту антропогенного навантаження та коефіцієнту екологічної стабільності території старостинського округу. Результати розрахунку показано в таблиці 4.1

Користуючись шкалою градації величини коефіцієнта екологічної стабільності території (таблиця 4.2) можна визначити стабільність території.

Використовуючи показники таблиці 4.2, видно, що значення коефіцієнта екологічної стійкості відповідає екологічно нестабільній формі, а коефіцієнт антропогенного навантаження характеризує високий рівень антропогенного впливу на стан екосистем.

Водночас розвиток процесів деградації ґрунтів становить значну загрозу для екологічного стану земель.

Таблиця 4.1 - Розрахунок коефіцієнтів екологічної стабільності та антропогенного навантаження

Назва угіддя	Коефіцієнт екологічної стабільності угідь, К1	Бал угіддя, Б	Площа угідь, га	К1×Р	Б×Р
При існуючому використанні земель					
Забудовані землі	0,0	5,0	59,2	0,0	296,0
Рілля	0,1	4,0	1096,9	109,7	4387,6
Захисні насадження	0,4	2,0	0	0	0
Сади	0,4	4,0	17,0	6,8	68,0
Сіножаті	0,6	3,0	527,7	316,6	1583,1
Пасовища	0,7	3,0	383,9	268,7	1151,7
Інші землі	0,6	2,0	50,8	30,48	101,6
Під водою	0,8	2,0	87,8	70,24	175,6
Ліси	1,0	2,0	7,1	7,1	14,2
Всього			2230,4	809,7	7777,8
Кек.ст. = 0,33					
Ка.н. = 3,51					

Створення екологічно стабільної території дасть можливість вирішити найважливішу екологічну проблему, яку неможливо вирішити простим скороченням орних земель. Це питання просторового забезпечення системної взаємодії ріллі та природних угідь.

Таблиця 4.2 - Шкала градації величини коефіцієнта екологічної стабільності території

Значення коефіцієнта	Стабільність території
> 0,33	Екологічно нестабільна
0,34-0,50	Стабільно нестійка
0,51-0,66	Середньо стабільна
<0,67	Екологічно стабільна

У ході ґрунтового обстеження на території Літинського старостинського округу виявлено значні площі сильно та середньозмитих земель, використання яких для ведення сільського господарства є економічно неефективним та екологічно недоцільним.

Екологічна стабільність залежить від існуючої кількості природних фітоценозів - еколого-стабілізуючих угідь, екосистеми яких діють за природними аналогами з мінімальним антропогенним впливом. Збагачення природними екосистемами сприятиме збільшенню його біорізноманіття, підвищенню стійкості та стійкості до деградаційних процесів та дозволить значно покращити екологічну ситуацію.

Таблиця 4.3 - Розрахунок коефіцієнтів екологічної стабільності та антропогенного навантаження

Назва угіддя	Коефіцієнт екологічної стабільності угідь, К1	Бал угіддя, Б	Площа угідь, га	К1×Р	Б×Р
При проектному використанні земель					
Забудовані землі	0,0	5,0	59,2	0,0	296,0
Рілля	0,1	4,0	934,4	93,44	3737,6
Захисні насадження	0,4	2,0	0	0	0
Сади	0,4	4,0	17,0	6,8	68,0
Сіножаті	0,6	3,0	577,7	346,6	1733,1
Пасовища	0,7	3,0	496,4	347,5	1489,2
Інші землі	0,6	2,0	50,8	30,5	101,6
Під водою	0,8	2,0	87,8	70,2	175,6
Ліси	1,0	2,0	7,1	7,1	14,2
Всього			2230,4	902,2	7615,3
Кек.ст. = 0,4					
Ка.н. = 3,41					

На підставі розрахунків та аналізу існуючого землекористування вважаємо за необхідне розробити ряд заходів щодо доведення антропогенного навантаження до оптимального та підвищення екологічної стабільності території. На основі даних екологічної оцінки земель та ґрунтового обстеження пропонується консервувати частину ріллі з торфовищами в покращені сіножаті (50,0 га) та на покращені пасовища (112,5 га). В результаті збільшиться площа середовище стабілізуючих угідь та покращиться екологічна стабільність території.

Представимо розрахунки коефіцієнтів антропогенного навантаження та екологічної стабільності за проектним рішенням після консервації непридатної ріллі у покращені сіножаті та у покращені пасовища (таблиця 4.3).

Після проведення природоохоронних заходів коефіцієнт антропогенного навантаження відповідатиме помірному, а коефіцієнт екологічної стабільності зміниться на стабільно нестійку форму. Це дозволить сконцентрувати фінансові зусилля на більш продуктивних землях.

4. ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Нераціональне ж використання ґрунтів призводить до їх деградації, тобто руйнується те, що створила природа віками, а також роль і значення витраченої праці і засобів виробництва. Тому питання охорони ґрунтів, заходи по захисту від ерозії, забруднення, заболочення і інші сьогодні є найактуальнішими.

Без вирішення проблеми охорони ґрунтів не можна підвищувати родючість, а без неї не можливе різке збільшення виробництва сільськогосподарської продукції.

Рівнинний рельєф, значна кількість опадів та неглибоке залягання ґрунтових вод сприяють значній заболоченості території. Проведення осушення за останні роки значно понизило рівень ґрунтових вод. При піднятті пластоподібні рівнини різної величини за площею, ускладнені улоговинами, горбами, переходить у прибалкові схили різної крутизни. Найбільше розчленованими є південна, південно-західна частина території сільської ради. З вище сказаного видно, що тут мають місце ерозійні процеси. Це підтверджується наявністю на території різних за ступенем змитості ґрунтів. Основними ґрунтами на території старостинського округу є - лучно-опідзолені глеюваті.

Зміни, що пройшли на території старостинського округу за час земельної реформи крім позитивних – отримання селянами земельних часток (паїв) у власність, мали і негативні моменти. Це в першу чергу, реструктуризація самих землекористувачів, які знаходяться на території сільської ради, а так, як не зберігається стабільність землекористування – повністю порушуються сівозміни [6].

Не витримуються границі полів та чергування культур. Тобто сівозміна, як така перестала існувати.

Прояви ерозійних процесів на території старостинського округу пов'язані з негативним антропогенним фактором, який викликаний

неправильним обробітком земель, особливо схилів крутизною більше 3°, де небезпека прояву ерозії найбільш можлива.

В такому разі для, підвищення продуктивності земель передбачено ряд протиерозійних заходів. Серед них найбільш допустимими і порівняно ефективними методами боротьби з ерозією на силових землях є посів багаторічних трав, раціональна система сівозмін, поверхнєве і корінне поліпшення кормових угідь, методи ґрунтозахисного обробітку ґрунтів, внесення відповідних доз органічних, мінеральних, бактеріальних добрив, вапнування кислих ґрунтів.

Підвищення родючості ґрунтів значною мірою зумовлюється внесенням добрив, пестицидів, застосування отрутохімікатів, в результаті чого збільшується загроза забруднення ґрунтів.

Так до заходів, які охороняють землі від забруднення небезпечними речовинами відносять:

- 1) господарська та інша діяльність, яка зумовлює забруднення земель і ґрунтів понад встановлені гранично допустимі концентрації небезпечних речовин;
- 2) нормативи гранично допустимих концентрацій небезпечних речовин у ґрунтах;
- 3) забруднені небезпечними речовинами земельні ділянки використовуються з дотриманням встановлених обмежень, вимоги щодо запобігання їх небезпечному впливу на здоров'я людини та довкілля;
- 4) рівень забруднення ґрунтів враховується при наданні земельних ділянок у користування, вилучено з господарського обігу та зміни характеру і режиму використання;
- 5) власники земельних ділянок та землекористувачі не мають права здійснювати зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу органів, що здійснюють державний контроль за використанням та охороною земель.

На території старостинського округу протікають дві річки. Вода в них переважно прісна, тому придатна для пиття і використовується для худоби.

Згідно водного кодексу та “Положення про водоохоронні зони і прибережні смуги малих річок і водоймищ” в комплексі природоохоронних заходів передбачено водоохоронні зони і прибережні смуги. На незначній площі прибережні смуги збереглися, але не дотримуються заходи, що передбачені Положенням. Як водоохоронні зони і прибережні смуги встановлені з метою здійснення в їх межах заходів, які забезпечать підтримку сприятливого водного режиму малих річок і водоймищ, покращення санітарного стану, захисту водних джерел від замулення продуктами ерозії, забезпечення від забруднення пестицидами і біогенним речовинами (гноївками господарств), стоками з майстерень, складів пального промислових підприємств.

Ширина прибережної смуги для струмка становить 25 м, для ставків передбачається прибережна смуга з залуженням 25 м. В межах прибережних смуг забороняється:

- систематичне розорювання земель;
- застосування отрутохімікатів;
- випас худоби та організація літніх таборів для худоби;
- будівництво баз відпочинку, стоянок автомашин;
- виконання русло регулюючих робіт без затвердження проекту;
- розміщення звалищ сміття, відходів виробництва, тощо;
- оранка, дискування, фрезерування земель на відстані ближче 3 м від бровки.

У випадку, коли крутизна схилу більше 3° мінімальна ширина 25 м прибережної смуги подвоюється. Отже прибережні смуги є природоохоронною територією. Об'єкти, що знаходяться в цих смугах можуть експлуатуватися, якщо при цьому не порушується режим.

Основними джерелами забруднення атмосферного повітря на території старостинського округу є: викидні гази двигунів тракторів, автомобілів,

комбайнів та інших машин, які використовуються на виробництві; викиди підприємств – випаровування у повітря шкідливих газів з тваринницьких ферм, зокрема, при несвоєчасній очистці приміщень та неправильному зберіганні гною, випаровування нафтопродуктів при неправильному їх зберіганні та використанні, втратах у майстернях, сховищах пального і мастил, накопичення у тваринницьких приміщеннях шкідливих мікроорганізмів, вуглекислого газу при відсутності належної вентиляції.

При розробці системи заходів з охорони атмосферного повітря особливу увагу потрібно звернути увагу на стан машинно-тракторного парку.

Тваринний та рослинний світ відіграє важливу роль в навколишньому природному середовищі. Різні тварини та рослини по різному впливають на екологічні системи довкілля. Без них навіть неможливо уявити життя людини на землі. Тому ми повинні подбати за їх збереження та примноження на землі. Адже в якому стані знаходиться флора та фауна, найбільше залежить від нас самих.

Серед заходів щодо охорони флори і фауни є запровадження біологічних методів захисту рослин з метою зменшення внесення хімічних засобів, які сприяють загибелі корисних тварин і рослин [6].

На території старостинського округу запроваджені прогресивні біологічні та інтегровані методи боротьби з бур'янами, шкідниками і хворобами рослин. Значні втрати птахів і звірів спостерігаються в час збирання хліба, сінокосіння, тощо. Тому необхідно звернути увагу на організацію загонок для комбайнів та сінокосарок, щоб запобігти попаданню звірів під ріжучі агрегати машин.

Вище викладені природоохоронні заходи сприяють покращенню екологічної ситуації, оздоровлення оточуючих ландшафтів, естетичному вигляду довкілля.

7. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ

Згідно Закону України “Про охорону праці” охорона праці - це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці.

Конституційне право громадян нашої держави на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності відображено у Законі України “Про охорону праці” прийнятому Верховною Радою України 14 жовтня 1992 р.

Трудове законодавство регламентується законодавчими актами, основними з яких є Конституція України, Кодекс законів про працю та Закон України «Про охорону праці».

Для сучасних топографо-геодезичних робіт характерним є вплив на організм людини різних технічних, біологічних та інших факторів. Статистичні дані показують, що кожних півроку в аграрному секторі економіки держави було смертельно травмовано понад 100 працівників, що засвідчує незадовільний рівень організації робіт по контролю за станом охорони праці в агроформуваннях різних форм власності та видів діяльності. Розроблений розділ має за мету проаналізувати існуючий стан охорони праці при виконанні проекту впорядкуванні території ріллі та розробити пропозиції, які підвищать безпеку праці при даних роботах [13].

У підприємствах роботу з питань вирішення проблем охорони праці покладено на службу охорони праці, яку очолює інженер з охорони праці.

Управління і функціонування служби з охорони праці у господарстві є задовільним. За своїми функціями та завданнями ця служба прирівнюється до основних виробничих служб і підпорядкована безпосередньо керівникові господарства. З метою виявлення причин виробничого травматизму та професійних захворювань спеціалісти служби разом із керівниками структурних підрозділів та головними спеціалістами проводять постійний аналіз травм, захворювань, отруєнь.

Усі працівники при прийнятті на роботу і в процесі роботи проходять на підприємстві інструктаж (навчання) з питань охорони праці, надання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків, про правила поведінки при виникненні аварій згідно з Типовим положенням, затвердженим Державним комітетом України по нагляду за охороною праці.

Роль служби охорони праці у виробничій діяльності колективу є важливою, проте її зв'язок із адміністрацією та профспілками не завжди є добрим. Мають місце обладнані куточки з охорони праці та санітарно-побутові приміщення. Добре організована регулярність медоглядів працюючих, навчання та ведення первинної документації з охорони праці відповідальних працівників.

Кошти фонду по охороні праці використовуються тільки на виконання заходів, що забезпечують доведення умов з безпеки праці до нормативних вимог та підвищення існуючого рівня охорони праці на виробництві.

Всі землевпорядні роботи, які проводяться на території старостинського округу виконуються відповідно до вимог по організації безпечного ведення польових вишукувально-знімальних робіт:

- перед початком робіт інформуються місцеві органи влади; польові підрозділи забезпечуються транспортними засобами, спорядженням;
- розробляються плани здійснення заходів по охороні праці, пожежної безпеки на період проведення польових робіт;
- розробляються оптимальні маршрути проведення польових, знімальних робіт [13].

Основним недоліком, що виявляється при топографо-геодезичних роботах з погляду охорони праці є те, що працівники змушені інколи працювати в умовах підвищеної запиленості, загазованості, температури та зниженої вологості повітря, тому приймається ряд можливих заходів щодо покращення умов праці в таких ситуаціях.

ВИСНОВКИ

Для збереження родючості ґрунту та досягнення його розширеного відтворення, економії енергетичних ресурсів і забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва потрібно використовувати ґрунтозахисні системи землеробства, розроблені для умов конкретного господарства. Одним із основних заходів регулювання земельних відносин в Україні має бути охорона земель сільськогосподарського призначення.

Ключовими напрямками раціонального землекористування мають бути: - розроблення і реалізація загальнодержавних і регіональних програм охорони земель і відтворення родючості ґрунтів; - вдосконалення засад впровадження еколого-ландшафтного землеустрою; - вдосконалення законодавчої бази охорони земель сільськогосподарського призначення; - результативне використання ріллі в сільськогосподарських підприємствах за рахунок впровадження науково обґрунтованої сівозміни; - покращення екологічного стану земель сільськогосподарського призначення як визначальної складової підвищення еколого-економічної ефективності використання потенціалу земельних ресурсів.

Загальна площа території старостинського округу становить 2230,4 га. Аналіз інформативної бази показав, що в Літинському старостинському окрузі найбільшу територію займають землі сільськогосподарського призначення – 93,0%, розораність яких складає 41,9%, сільськогосподарська освоєність – 90,8%, лісистість території складає 0,3 %.

Для оцінки впливу складу угідь на екологічну стабільність проведено розрахунок коефіцієнту екологічної стабільності землекористувань. Коефіцієнт антропогенного навантаження ($K_{a.n}$) характеризує, наскільки великий вплив діяльності людини на стан довкілля, в т.ч. на земельні ресурси.

Результати розрахунків у кваліфікаційній роботі свідчать, що величина коефіцієнта екологічної стабільності Літинського старостинського округу змінилася з екологічно нестабільної ($K_{ек.ст.} = 0,33$ (табл.4.1), на екологічно

стабільно нестійку ($K_{\text{ек.ст.}} = 0,4$ (табл.4.3), а коефіцієнт антропогенного навантаження, що характеризував високий рівень антропогенного впливу на стан екосистем, змінився на помірний. Такі позитивні зміни екологічної стабільності та рівня антропогенного навантаження відбулись після проведення наступних заходів:

- з одного виду в інші пропонується перевести 162,5 га угідь, зокрема з ріллі на торфовищах в покращені сіножаті (50,0 га) та у покращені пасовища (112,5 га).

Рекомендований перерозподіл сільськогосподарських угідь частково поліпшить екологічну ситуацію завдяки збільшенню екологічно стійких угідь на території сільської ради (в нашому випадку покращені сіножаті і пасовища), оскільки вони сприятливо впливають на екологічний стан земель сільської ради.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данкевич В. Є. Стан використання орендованих земель та дотримання договірних зобов'язань інвесторами / В. Є. Данкевич // Вісник ЖНАЕУ.– 2012.– № 2, т.2.– С. 19–26 .
2. Данкевич Є. Переваги і ризики надконцентрації агропромислового виробництва та земельних ресурсів: економічний, екологічний та соціальний аспект [Електронний ресурс] / Є. Данкевич, В. Данкевич // Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal.– 2016.– Vol. 2.– No. 3.– С. 60–74.– Режим доступу: www.are-journal.com.
3. Закон України «Про землеустрій» : Закон України № 1066-VI від 05.03.2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>
4. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
5. Зінчук Т. О. Європейський досвід формування ринку сільськогосподарських земель: реалії та перспективи для України / Т. О. Зінчук, В.Є. Данкевич // Економіка АПК. – 2016. – № 12. – С. 84–92.
6. Клименко М. О. Моніторинг довкілля: Підручник / М. О. Клименко, А. М. Прищеп, Н. М. Вознюк. – К.: НАУдрук. – 2009. – 312 с.
7. Крамарьов О. С. Економічне стимулювання раціонального використання сільськогосподарських земель. Економіка АПК. 2019. № 7. С. 92
8. Краснолуцький О.В. Система заходів щодо охорони родючості ґрунтів та попередження їх деградації у Київській області / О.В. Краснолуцький. О.В.Шевченко // Землевпорядний вісник. – 2015. – № 10. – С. 24-30.
9. Курило І. В., Семчик О. В., Кравченко О. М. Консолідація земель сільськогосподарського призначення в Україні: теоретико-правові засади. Internauka. Series: «Juridical Sciences». 2021. Vol. 11. URL: <https://www.internauka.com/uploads/public/16373079374578.pdf> (дата звернення: 23.09.2022).

10. Землеустрій та охорона земель. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// land.gov.ua/icat/zemleustrii-ta-okhoronazemel/](http://land.gov.ua/icat/zemleustrii-ta-okhoronazemel/).
11. Орел С. А. Аналіз раціонального використання земель сільськогосподарського призначення. *Агросвіт*. 2016. № 9. С. 56–60.
12. Паламарчук Р. П. Економіко-екологічні аспекти матеріально-технічного забезпечення інтегрованих підприємств в умовах інтенсивного землеробства: практичні рекомендації / Р. П. Паламарчук, С. П. Ковальова [та ін.]; «Житомирська філія ДУ Інститут охорони ґрунтів України». – Житомир, 2015. – 88 с.
13. Пістун І. П. Охорона праці в галузі сільського господарства (землевпорядкування, геодезія) : навчальний посібник / І. П. Пістун, А. П. Березовецький, Ю. О. Ковальчук. – Суми : ВТД «Університетська книга». 2006. – 375 с.
14. Подолянчук О. А., Лепетан І. М. Облік та оподаткування земельних ділянок сільськогосподарського призначення. *Агросвіт*. 2022. № 2. С. 37-44.
15. Солов'яненко Н. Наукові засади раціонального використання земельних ресурсів та охорона навколишнього природного середовища на шляху до європейської інтеграції / Н.Солов'яненко // *Землевпорядний вісник*. – 2014. – № 6. – С. 38-42.
16. Ступень Р., Ступень О. Особливості функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення в умовах воєнних дій на території України: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції: «Використання й охорона земельних ресурсів та туристично-рекреаційний потенціал територій». Дубляни, 17 травня 2023 р. – Львів : Львівський національний університет природокористування, 2023. – с. 43-45.
17. Ступень Р. М., Ступень О. І. Стратегічна екологічна оцінка комплексного плану на місцевому рівні: матеріали XXIII Міжнародного науково-практичного форуму «Теорія і практика розвитку агропромислового

комплексу та сільських територій», 4-6 жовтня 2022 року, Львів: ЛНУП, с. 365-367.

18. Третяк А.М. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування: Монографія / А.М.Третяк. – Херсон: Грінь Д.С., 2012. – 440 с.

19. Третяк А. М., Третяк В. М. Поняття, сутність та зміст раціонального використання землі: теорія, методологія та практика. Землевпорядний вісник. 2015. № 8. С. 21–25.

20. Фурдичко О. І. Раціональне природокористування і охорона навколишнього природного середовища еколого-економічні особливості використання природних ресурсів в аграрному виробництві України Інститут агроекології і природокористування НААН . URL: file:///C:/Users/user/Downloads/ag_rog_2013_3_3.pdf.

21. Stupen M., Stupen N., Ryzhok Z., Stupen O. Ecological and economic estimation of agricultural land reproduction efficiency in Lviv region Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development. 2020. № 3. P. 589-592.

22. Stupen M., Stupen R., Ryzhok Z., Stupen O. Methodological foundations of the organization and protection of lands in the context of the balanced nature use Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development. 2019. № 1. P. 565-571.

23. Stupen N., Bohira M., Ryzhok Z., Stupen O. Prospects of the application of european practice on efficient agricultural lands use in Ukraine. Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development. 2019. № 3. P. 563-567.

24. Stupen R., Stupen M., Ryzhok Z., Stupen O. Modeling of the effective functioning of the agricultural lands market in Ukraine Geodesy and Cartography. 2019. Vol. 45, Issue 2. P. 105-110.